

Historické kořeny Velikonoc

Poslední dny Ježíšova života, jeho smrt a zmrtvýchvstání si připomínáme každoročně o Velikonocích, nejvýznamnějším křesťanském svátku. Podle popisu evangelijních událostí jsou Velikonoce spjaty s židovským svátkem pesach, připomínajícím odchod Hebrejců z egyptského „zajetí“. Právě tento významný svátek údajně přijel Ježíš slavit do Jeruzaléma. Proto je termín Velikonoc, stejně jako pesachu, pohyblivý (vzhledem k souvislosti se solárně-lunárním židovským kalendářem). Aby se však od židovské tradice Velikonoce odlišily, slaví se velikonoční Boží hod první neděli po prvním jarním úplňku podle tzv. alexandrijského výpočtu ze 6. století a podle tabulek sestavených Dionýsiem Exiguem (numeri aurei). Stejně jako se židé celý měsíc důkladně připravují na pesach, v křesťanské kultuře začíná tzv. přípravné období šest týdnů před Velikonocemi popeleční středou, již předchází první postní neděle. Pro celé čtyřicetidenní období je charakteristický půst, dříve i odložení pestrých oděvů.

Poslední týden před Velikonocemi označujeme jako pašijový (lat. pascha = pesach). Začíná Květnou nedělí. V tento den přijel podle evangelistů Ježíš do Jeruzaléma, města, kde stál jediný židovský chrám, a metropole Judska. V Ježíšově době byla celá Palestina, rozdělená na pět územních celků, pod římskou nadvládou (císař Tiberius). Judsko bylo spravováno dosazeným římským prokurátorem (Publius Pontius Pilatus), zatímco Galilea, odkud Ježíš pocházel a kde působil, měla svého autonomního krále Heroda Antipa. Jeruzalém však díky chrámu zůstával „svatým městem“ obyvatel všech palestinských provincií, byl centrem judaismu a významným poutním místem. V době významných svátků sem směřovaly zástupy židů, proto sem ze severu zamířila i Ježíšova početná družina (12 apoštolů a cca 70 dalších učedníků a přátel). Podle evangelií Ježíš věděl, že nedlouho po svém příjezdu do Jeruzaléma zemře, proto se také rozhodl, že ve městě, kde jsou jeho učení nepříznivě nakloněni místní kněží (farizejové), nebude nocovat (ubytoval se v Betánii u svého přítele Lazara a jeho sester Marie a Marty). Návštěvě Jeruzaléma však odolat nemohl. Do bran města vjel „na oslátku“, čímž připomněl židům starozákonní Zachariášovo proroctví: *„Hle, přichází k tobě tvůj král, ... jede na oslátku...“* Do města vjel jako „král pokoje“, lidé v něm viděli prorokovaného spasitele, který jim přinese svobodu, proto ho vítali, kladli před něj své pláště a mávali palmovými ratolestmi. Tento „skromný“ údaj vyvolává u některých biblistů pochybnost, zda Ježíš přijel do města o pesachu, palmové ratolesti jsou totiž symbolem podzimního svátku sukot. Jiné indicie příběhu však svědčí spíše pro jarní období.

Hned po příjezdu do města zamířil Ježíš do jeruzalémského chrámu. Ten byl vybudován králem Šalomonem už v 10. století př. n. l., v roce 587 př. n. l. byl Babylóňany zbořen, o sto let později obnoven a na přelomu letopočtu přebudován Herodem Velikým. K původní svatyni přibylo při poslední přestavbě rozsáhlé nádvoří přístupné i kulticky „neочиštěným“ a určené původně pro prodej obětin. Tento prostor se záhy proměnil v živé tržiště a stal se významným zdrojem příjmů chrámových kněží (koheni, levité). „Znečištění“ chrámového okrsku však Ježíše popuzovalo, proto hned první den „vyčistil chrám“ a krámky zbořil. Tím proti sobě popudil velekněze (Kaifáš, Ananáš), i tak znepokojené přítomností charismatického

„proroka“, a ti se rozhodli, že se jej zbaví. Proto se (údajně ve středu, jež díky tomu získala název škaredá) dohodli s apoštolem Jidášem Iškariotským, že jim za 30 stříbrných prozradí, kde Ježíš pobývá, aby ho mohli zajmout a vydat soudcům. Celá tato epizoda je nejspíš smyšlená a Jidášova postava pouze fiktivní, aby se naplnilo proroctví, že Ježíš bude zrazen a svou smrtí spasí svět. To ostatně dokládá i nepochopitelná pozice zrádce mezi apoštoly (správce pokladny, jediný, který nepocházel z Galileje) nebo etymologie jeho jména (kariot = zkomolenina aramejského výrazu lhář, falešný).

Ve čtvrtek Ježíš opět přijel do Jeruzaléma, aby zde spolu s apoštoly oslavil seder, tj. večeři, jež je vrcholem pesachu. Dosud při ní židé prostírají tzv. sederový talíř, na němž jsou jídla symbolizující egyptské otroctví a poslední noc před odchodem ze zajetí, např. salát z hořkých bylin, kost z beránka, vajíčko, nekvašené chleby (lámou se na několik rituálně určených dílů), víno. Sederová hostina, „poslední večeře Páně“, je základem křesťanské eucharistie, také symbolika pesachových pokrmů je v křesťanské tradici zachována dodnes, byť v pozměněném významu. Ve Starém Jeruzalémě je turistům ukazován dům, kde Ježíš s apoštoly večeřel. Zatímco autenticita tohoto prostoru je pochybná, o slavné Getsemanské zahradě na Olivetské hoře pochybovat nelze. Místo, kde se lidsky ztrápený a vystrašený Boží syn připravoval na smrt, připomíná nejen olivovníkový háj, ale i Kostel národů. V jeho blízkosti byl v pátek Ježíš (políbený Jidášem) římskými vojáky zatčen a předveden do sanhedrínu (budova soudu) před soud 71 židovských farizejů (kněží) a ti jej odsoudili k smrti za rouhání. Protože se kněží báli rozsudek sami vykonat (i když k tomu měli pravomoc), byl Ježíš odveden k Pilátu Pontskému a zde osočen, že chystal vzpuru proti římskému císaři Tiberiovi (v Lukášově evangeliu je navíc zmíněn i soud před Herodem). Pilát brzy poznal, že je Ježíš nevinný, ale nechtěl ho sám propustit, aby si nerozhněval židy. Proto využil tradice pesachové milosti a dal shromážděným lidem vybrat, zda má omilostnit Krista nebo zločince Barabáše. Podplacený dav žádal propuštění Barabáše. Pilát k tomu smutně dodal: „*Myji si ruce*“ (na znamení, že se zříká odpovědnosti za smrt Ježíše). Ježíš byl zbičován, římský vojáci ho oblékli do nachového roucha a dali mu na hlavu trnovou korunu, vysmívali se mu a klaněli jako židovskému králi a plivali na něj. Ježíš pak dostal dřevěný kříž (v Římě bylo ukřižování běžnou formou poprav), který si musel sám vynést až na popravčí horu Golgotu (Kalvárii). Cestou se čtrnáctkrát zastavil, třikrát klesl pod tíhou kříže, setkal se s plačícími jeruzalémskými ženami a zarmoucenou matkou, dívka mu podala šátek, aby si utřel pot, a do šátku se prý otiskl jeho obličej (Veraikon), Šimon a Josef z Arimatie mu pomáhali nést kříž. Cesta utrpení (Via Dolorosa) se dosud živě připomíná nejen v Jeruzalémě. O Velikonocích bývá prováděno ukřižování dobrovolníků, hřebíky se dobrovolníkům vtlačují do zápěstních a nártních kostí, ne do svalů, většinou je ke kříži jen uvazují. V každém kostele nebo na poutních místech také najdeme obrazy 14 zastavení křížové cesty. Po vystoupení na Golgotu přibili vojáci na Ježíšův kříž tabulku s nápisem **INRI** (Iesus Nazaretus Rex Iudaeorum = Ježíš nazaretský, král židovský) a s přečtením provinění ve třech jazycích (latinsky, řecky, hebrejsky) ho za dlaně a chodidla přibili ke kříži (s rozpaženými rukama), do pravého boku ho bodali kopím (pět ran na těle =

stigmata), vzali mu část oděvu a hráli na něm kostky o Ježíšovy šaty, dávali mu napít octa („*houby s octem*“). V poledne, chvíli po ukřižování, se setmělo a ve tři hodiny odpoledne zazněla na Golgotě poslední Ježíšova věta: „*Bože můj, bože můj, proč jsi mne opustil?*“ Poté se tma rozplynula, Ježíš byl mrtev. Jeho tělo sejmuli z kříže Nikodém a Josef z Arimatie a položili Krista na klín matky Marie (pieta). Potom tělo zabalili do plátna, hlavu přikryli rouškou a pohřbili do skalního hrobu, který patřil Josefovi z Arimatie.

Soud ani poprava nejsou doloženy žádným dalším historickým pramenem, přesto je lze považovat za pravděpodobné. Autentická je osobnost Publia Pontia Pilata (37 př. Kr. – 36 po Kr., římským prokurátorem 26–36), jeho manželka Proscula, přimlouvající se za omilostnění Ježíše, je považována ve východních církvích za svatou. Poněkud nejasný zůstává důvod odsouzení (Mesiáš, rouhání, vzpoura proti císaři) i samotný proces soudu. Velekněz Kaifáš mohl vynést rozsudek smrti, měl i 3000 vlastních vojáků, přesto (snad z obavy ze vzpoury) si už kvůli zatčení „půjčil“ římské vojáky a později si vynutil vynesení rozsudku římským prokurátorem. Historici svorně tvrdí, že Pilát udělal velkou chybu, nechal-li se vtáhnout do problému. Když pak měl vynést rozsudek, dostal se do patové situace: pokud by Ježíše osvobodil, hrozilo, že si na jeho postup budou farizejové stěžovat císaři, pokud by popravil nevinného, riskoval vzpuru v Judsku. Tradice pesachové milosti ale není jinde doložena, právo udílet ji měl pouze císař. Zpochybněna je i existence druhého souzeného, Barabáše (Bar Abas = syn otce, Bar rabi = syn rabínův). Nelogická je i Lukášova zmínka o Herodově soudu, král mohl do situace zasáhnout pouze v případě, že by byl Ježíš souzen za své činy v Galileji. Evangelijní popis tak nepřímou dokládá úsilí obou stran (židé – Řím) o udržení „statu quo“ i snahu sanhedrínu zbavit se každého, kdo narušoval tuto křehkou rovnováhu vztahu k okupantům.

Plný nepřesností, jež mnohdy vedou ke spekulacím o tom, že Ježíš na kříži nezemřel, je i popis ukřižování. Chybí jakékoliv zmínky o jindy běžných krocích, které tento způsob zdlouhavého umírání provázely: přivázání těla, lámání nohou, umístění hřebů do zápěstí, podpěra v rozkroku a pod chodidly či proříznutí žíly nebo probodnutí hrudi pro urychlení konce. Tajemstvím a mnoha nejasnostmi jsou opředeny i Turínské plátno a Veraikon, u nichž se dosud nepodařilo přesvědčivě prokázat, zda jsou věrnými falzy nebo originály. S určitostí se ale dá říci, že skalní hrob, nad nímž dnes stojí chrám Božího hrobu v Jeruzalémě, byl určitě na jiném místě.

PaedDr. Jaroslava Šiftová